

Nicolaus Mills (ur.) (1994), *Debating Affirmative Action*. New York: Delta. 317 str.

Izraz *affirmative action* (v nadaljevanju AA) je težko prevedljiv. Pomeni ukrepe, s katerimi naj se prikrajšanemu delu prebivalstva zagotovijo enake možnosti. V ZDA so bili to najprej ukrepi v korist črnskemu prebivalstvu, nato drugim manjšinam, pozneje ženskam, invalidom in drugim, ki imajo manjše možnosti pri izobraževanju, zaposlovanju, napredovanju in dostopu do javnih funkcij.

AA je bila v ZDA spočetka deležna večinske podpore kot sredstvo za dejansko izvajanje državljanских pravic za vse prebivalstvo. Pozneje je postala predmet kritike, češ da s predpisovanjem kvot povzroča obratno diskriminacijo in ima še druge negativne posledice.

Urednik zbornika je pripravil zbirko 28 prispevkov, ki z različnimi argumenti in z različnih vidikov ocenjujejo AA. Večina avtorjev jo bodisi absolutno zagovarja ali ji enako vneto nasprotuje. Avtorji so izbrani tako, da pripadajo različnim rasam in etničnim skupinam, so moški in ženske, univerzitetni(-ne) učitelji(-ce), novinarji(-ke), pravniki(-ce), sociologi(-nje). Rezultat je velika pestrost pogledov, argumentov, različno ocenjevanje doseženega, različna interpretacija istih podatkov. Poleg vpogleda v problematiko ponuja zbornik tudi vpogled v spretnost argumentiranja.

V uvodnem esaju »*To look like America*« urednik prikazuje zgodovinski razvoj AA. V začetku 60-tih let je predsednik Kennedy povezal AA z vprašanjem človekovih pravic. Ustanovil je komisijo za enake možnosti pri zaposlovanju. Prevzemniki poslov, ki so dobili od vlade kakšno naročilo, so bili dolžni zagotoviti, da bodo kandidati za zaposlitev in zaposleni obravnavani enako, ne glede na raso, verovanje, barvo ali narodnost. Prvotni namen AA je bil torej

preprečiti diskriminacijo.

Leta 1964 je bil sprejet zakon o državljanских pravicah (*Civil Rights Act*), ki v VII. poglavju prepoveduje delodajalcem diskriminacijo zaradi posameznikove rase, barve, vere, spola ali nacionalnega izvora ter določa, da zakon zaradi navedenih lastnosti ne dovoljuje ugodnejšega obravnavanja.

Spremembo v pojmovanju AA je vpeljal predsednik L. B. Johnson s pogosto citiranim govorom, v katerem je uporabil primerjavo s športom: »Če je bil človek leta dolgo v verigah, ni dovolj, da mu jih snamete, ga postavite na start in mu rečete, da lahko enakopravno tekmuje z drugimi. Ne zadostujejo enaka tekmovalna pravila, potrebna je dodatna pomoč.« S tem se je odprla razprava o pravni enakosti, enakosti pred zakonom [*legal equity*] in enakosti rezultatov [*equality as a result*].

Nixonova administracija je razvijala AA v smeri enakosti rezultatov. Z ukazom št. 4 (*Order No. 4*) je opredelila AA tako, da je na zvezni ravni v bistvu pomenila zahtevo po sorazmerni zastopanosti manjšin med zaposlenimi. S tem je hotela vlada prisiliti velika podjetja, ki so zaposlovala zlasti belce, da bi zaposlila obarvano prebivalstvo, s čemer naj bi se zmanjšala brezposelnost, ki je povzročala nezadovoljstvo in izgrede v črnskih predelih. Poznejša sprememba ukaza št. 4 je med prebivalstvo, za katere se uporablja AA, izrecno vključila ženske.

Sledila je vrsta sodnih odločb, ki so precizirale AA na področju visokega šolstva in zaposlovanja, pojavile pa so se tudi kritike AA. Sprejeto je bilo stališče, da niso dovoljeni postopki, ki so formalno pravični, a učinkujejo diskriminacijsko [*fair in form, discriminatory in operation*]. Vladna navodila so zahtevala od univerz in delodajalcev, ki so prejeli državna sredstva ali državna

naročila, da sprejmejo AA programe, s katerimi bi preprečili neugodne vplive preteklega ravnanja v zvezi z raso, spolom ali etnično pripadnostjo na zastopnost posameznih skupin prebivalstva na visokih šolah in med zaposlenimi. Taki programi naj bi bili začasen ukrep, dokler se ne odpravi očitno rasno neravnovesje.

Reagan je odnos državne administracije do AA bistveno spremenil. Pretrgal je 11-letno pakso, ki šolam in neprofitnim organizacijam, ki so izvajale rasno diskriminacijo, ni priznavala davčnih olajšav. Sodna praksa je začela omejevati AA s tem, da je dokazno breme, da gre za diskriminacijo, prenesla na prizadete. Za dokaz, da gre za neenako obravnavanje, ni več zadostovala nesorazmerna zastopnost posameznih skupin na določenih delovnih mestih (npr. belci na kvalificiranih, črnici na nekvalificiranih), ampak je bilo treba dokazati, da je do tega prišlo zaradi namernega ravnanja delodajalca. AA je bila omejena na zaposlovanje, ni več obsegala nadlegovanja in drugih oblik diskriminacije v delovnem razmerju.

Tudi Busheva administracija ni bila naklonjena AA. Bush je zlasti nasprotoval kvotam pri zaposlovanju. Pod vplivom javnega mnenja in političnih pritiskov pa je l. 1991 podpisal nov zakon o državljan-  
skih pravicah. Z njim je dokazno breme v primerih neenakega obravnavanja spet prenešeno na delodajalce, varstvo obsega vse, kar se dogaja pri zaposlovanju in na delu, predpisana je odškodnina za žrtve namerne diskriminacije.

Predsednik Clinton je še bolj podprl AA. V predvolilni kampanji (za prvo izvolitev) je izjavil, da namerava pri »kadrovski politiki« delovati tako, da bodo osebe Bele hiše, kabinet in imenovanja na funkcije »videti kot Amerika« in da bodo ustrezali standardom odličnosti. Z drugimi besedami, odražali bodo pestro sestavo ameriškega prebivalstva.

V strokovnih krogih, politiki in široki javnosti so ocene AA zelo različne. Obstajajo številni argumenti za in proti AA.

Prvotni in še vedno temeljni argument za AA je odprava diskriminacije, ki je v preteklosti najbolj prizadela črnsko prebi-

valstvo. Poleg odprave diskriminacije naj AA popravi nekdanje krivice. Zagovorniki in tudi del nasprotnikov AA ugotavljajo, da prodor obarvanega, zlasti črnkega prebivalstva na področju zaposlovanja in v javnih funkcijah, kakršen je bil dosežen v zadnjih 30 letih, brez AA ne bi bil možen. Zagovorniki poudarjajo pomen upoštevanja različnih ras, kultur in obeh spolov za nemoteno funkcioniranje in razvoj dežele. Sorazmerna zastopnost pripadnikov ras in etničnih skupin v javnih službah, kot je npr. policija, prispeva k boljšemu delovanju, ljudje jo sprejemajo z manj predsodki. Napredovanje tistih, ki so jim pomagali ukrepi AA, prispeva k napredovanju drugih članov njihovih skupnosti. Zanje so pozitiven zgled in dokazujejo dejansko možnost doseganja ciljev v skladu s sposobnostmi.

Zagovorniki AA priznavajo, da AA res ni v skladu s čistim sistemom napredovanja po zaslugah, a hkrati navajajo, da so že davno v veljavi drugi privilegiji, ki jih nihče ne spodbija, npr. pri vpisu na univerze prednost športnikov, kandidatov iz oddaljenih krajev, zlasti pa prednost otrok nekdanjih študentov. V enem od esejev avtor dokazuje, da je prednost, ki jo imajo slednji pri vpisu na Harvard in Yale, bistveno večja od tiste, ki jo imajo pripadniki manjšin. Prednost pri vpisu pripadnikom prikrajšanih skupin omogoča nadomestiti prikrajšanost pri izobraževanju na nižjih stopnjah.

Nasprotniki poudarjajo, da AA povzroča obrnjeno diskriminacijo. Težnja po sorazmerni zastopnosti obarvanega prebivalstva in žensk med zaposlenimi in v visokih šolah diskriminira tiste, ki ne sodijo v te skupine. Sedanja generacija »nemanjšinskega prebivalstva« ni odgovorna za krivice, ki so bile prizadejane črncem v preteklosti. Podatki kažejo, da so imeli doslej od AA največ koristi črni moški srednjega razreda, na položaj najrevnejših in najbolj prikrajšanih pa je AA vplivala celo negativno. Kvote ovirajo enake možnosti, ker dajejo prednost slabše ocenjenim pripadnikom manjšin pred bolje ocenjenimi osebami, za katere ne veljajo ukrepi AA. Take prednosti postavljajo upravičence v položaj žrtve in jih stigmatizirajo ter povzročajo napredovanje po Petrovem pravilu.

Postavlja se vprašanje, kdo šteje med obarvane oziroma manjšine. Narašča število Američanov latinskoameriškega (tudi nezakonito priseljenih) in azijskega izvora, ki se ne morejo sklicevati (nekateri se) na pretekle krivice. Azijci na raznih testih dosegajo zelo visoke rezultate, a pri izbiri za vpis na najelitnejše univerze ali za javne funkcije izpadejo zaradi kvotnega sistema.

Prednosti žensk v sistemu AA ni mogoče utemeljiti s preteklimi krivicami (ali pač?), ampak z globoko ukoreninjenimi nazori o vlogi žensk v družini, da rodijo otroke in jih vzredijo.

Zakon o nezmožnosti za delo zaradi nosečnosti iz leta 1978 (*Pregnance Disability Act*) je z namenom, zmanjšati neugodne posledice nosečnosti na zaposlitev, določil, da je treba nosečnice obravnavati tako kot druge, ki imajo enako zmožnost oziroma nezmožnost za delo.

Kljub AA ženske ne prebijejo »steklenega stropa« [glass ceiling], ki jim onemogoča dostop do najodgovornejših in najbolj plačanih delovnih mest. Število zaposlenih žensk se povečuje, še vedno pa opravljajo tradicionalna »ženska dela«. Ovire, na katere ženske naletijo na področju dela, izhajajo iz stereotipov o njihovih vlogah in sposobnostih.

AA je bila zamišljena kot ukrep, ki naj prikrajšanim nadomesti zaostanek pri vplučevanju v izobraževanje, zaposlovanje in javne funkcije, ter bi se morala končati, ko »negativna diskriminacija« preneha, vendar ni videti, da se bo to kmalu zgodilo. Razpravlja se o dilemi med predpisovanjem kvot in varstvom posameznikov, ki so v konkretnih primerih diskriminirani.

Več predstavnikov obeh taborov – za in proti AA – poudarja, da se problem enakih možnosti začne veliko pred vpisom na univerzo in pred zaposlitvijo. Nesporno je, da se je položaj prebivalcev mestnih getov, ne glede na raso, v zadnjem času bistveno poslabšal. Poskrbeti bi bilo treba za boljše stanovanjske razmere, solidnejše osnovno šolanje, zdravstvo, za preprečevanje kriminala, večjo varnost in podobno. Namesto AA torej predlagajo socialnopolitične ukrepe.

Zbornik pušča vprašanje za ali proti AA, ali bolje, kakšna AA, odprto. Čeprav obravnava zlasti politična in pravna vprašanja rasnega razlikovanja, je zanimiv tudi za naše razmere in za socialno delo in socialno politiko. Najpomembnejše je vprašanje, kako pomagati najbolj prikrajšanim. Kakšne pozitivne in morebitne negativne učinke lahko pričakujemo od predlagane uveljavitve kvotnega sistema zaposlovanja invalidov? Kako zagotoviti večjo zastopanost žensk v javnem življenju – kot je znano, predlog za kvotni sistem na strankarskih listah v javnosti ni bil dobro sprejet. Ali (naj) se pri vpisu na srednje šole in univerze poleg učnega uspeha upošteva še kaj – npr. invalidnost, dejstvo, da je kandidat z demografsko ogroženega območja, da je pripadnik slovenske manjšine v sosednjih državah ali potomec Slovencev po svetu?

Razprava o AA, enakih možnosti ali enakih rezultatih, enaki pravici in neenakih razmerah je težavna in zahteva veliko strpnosti. Vsekakor je koristno, zavedati se kompleksnosti problema, ki ga opisani zbornik polemično in korektno predstavlja.

*Andreja Kavar Vidmar*

*Supervizijski kot sredstvo za uspešni in profesionalni razvoj strokovnih delavk in delavcev v pomožajočih poklicih (mentor. doc. dr. Bernard Šušteršič)*

*Naloga sta v skladu s Pravilnikom o podeljevanju Prežernovih nagrad študentom VŠRD ocenila dr. Darja Završček in dr. Srečo Dergas.*

*Iz istovrstne Prežernove nagrade VŠRD za Anico Klemenč Žvikart.*

*Kvaliteta naloge ustreza kriterijem za podelitev fakultetnih Prežernovih nagrad. Odlukuje se po svoji uveljavljenosti, po*

*iz istovrstne Prežernove nagrade za Marjo Vrhovč in* **Andreja Kavar Vidmar**  
*Analizira se v svojem delu uveljavljeno predstavo na naslednje vprašanje: Kaj pomeni supervizijski kot? Kakšna je njena vloga v poklicih, ki izvajajo socialne storitve ljudem, potrebnih pomoči? Kandidate naj bi bil videti model usvajanja supervizijske metode v socialnih delih? V drugi polovici naloge avtorica predstavi kvalitativno analizo treh intervjujev, ki jih je izvedla z socialnimi delavkami, ki so izražale potrebo po superviziji. Intervjuji in njihova refleksija so v ilustracijo prejšnjih treh vprašanj. Naloga se odlikuje zlasti v*